

Joanna Janicka

Znaczenie finansowania inwestycji ze środków pozabudżetowych dla aktywizacji ruchu turystycznego na Lubelszczyźnie : (na przykładzie wybranych obiektów prawosławia i judaizmu)

Ekonomiczne Problemy Usług nr 85, 33-46

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOANNA JANICKA

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

**ZNACZENIE FINANSOWANIA INWESTYCJI ZE ŚRODKÓW
POZABUDŻETOWYCH DLA AKTYWIZACJI RUCHU
TURYSTYCZNEGO NA LUBELSZCZYŹNIE (NA PRZYKŁADZIE
WYBRANYCH OBIEKTÓW PRAWOSŁAWIA I JUDAIZMU)**

Wprowadzenie

Województwo lubelskie położone we wschodniej części Polski wyróżnia się dużym bogactwem przyrody, na co wpływają sprzyjające warunki naturalne oraz ograniczony rozwój cywilizacji technicznej na tym obszarze¹. Województwo posiada ogromny potencjał turystyczny, malownicze krajobrazy podziwiają co roku turyści z całej Polski. Pomimo istnienia na tym terenie parków narodowych oraz obszarów Natura 2000, rozwój ruchu turystycznego wymusił tu rozbudowę infrastruktury turystycznej i paraturystycznej. Polepsza się też z wolna standard usług oferowanych grupom zorganizowanym oraz turystom indywidualnym². Lubelszczyzna może poszczycić się wielowiekowymi tradycjami wielokulturowości i tolerancji – na ziemiach tych przenikały się kultury: polska, ukraińska, białoruska, litewska, tatarska, żydowska i ormiańska. Dziś ową et-

¹ S. Turski, M. Wyszowski, *Lubelszczyzna. Przewodnik*, Wyd. BESPOL, Lublin 2006, s. 21.

² B. Sawicki, J. Janicka, *Rola dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w kreowaniu markowego produktu turystycznego*, w: *Marka wiejskiego produktu turystycznego*, red. P. Palich, Wydawnictwo Akademii Morskiej w Gdyni, Gdynia 2009, s. 43.

niczność i wielokulturowość regionu najlepiej oddają zabytki architektury, ale zapożyczenia dotyczyły także języka, sztuki plastycznej, zdobniczej, stroju, wierzeń i zwyczajów ludowych³.

1. Metodologia badań

Niniejszy artykuł powstał w oparciu o dostępne dane statystyczne, dane empiryczne pozyskane w ramach badań przeprowadzonych metodą CAWI oraz wyniki badań przeprowadzonych wcześniej. Problem będący podstawą konstrukcji artykułu to: rozwój niematerialnych walorów kulturowych regionu (zabytki) oraz ich znaczenie dla aktywizacji ruchu turystycznego na Lubelszczyźnie. Dziś realizowany jest on głównie poprzez wykorzystanie tradycji oraz wieków obecności licznej grupy mniejszości narodowych na tym obszarze: żydowskiej oraz w mniejszym stopniu prawosławnej i grekokatolickiej.

W artykule zastosowano metodę analizy dotychczasowej literatury przedmiotu z zakresu poruszanych zagadnień. Poza wskazanymi opracowaniami analizie poddano również materiały udostępnione przez Biuro Promocji Miasta Zamość dotyczące ruchu turystycznego w Zamościu oraz dokumentację biura projektów Fundacji Dialog Narodów w Lublinie (Lubelskiej i Chełmskiej Archidiecezji Prawosławnej). Wynikiem symulacji badań własnych są wykresy opracowane w oparciu o zgromadzone materiały. W artykule zastosowano również metodę wywiadu bezpośredniego w odniesieniu do podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług turystycznych oraz innych wybranych podmiotów uczestniczących czynnie w obsłudze ruchu turystycznego, jak ZOIT (Zamojski Ośrodek Informacji Turystycznej) oraz zamojscy przewodnicy miejscy.

Założono również, że walory kulturowe – antropogeniczne jako atrakcje turystyczne mogą mieć wpływ na rozwój lokalnej turystyki. Zdaniem Z. Krucz-

³ B. Sawicki, J. Janicka, *Dziedzictwo kulturowe i kultura instytucjonalna katalizatorem ruchu turystycznego na przykładzie przygranicznego województwa lubelskiego*, w: *Aktywność turystyczno-rekreacyjna w obiektach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego*, red. J. Ruta, P. Ruta, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2009, s. 22–23.

ka atrakcje turystyczne są atutem przyciągającym turystów, decydują one o tym, że turyści wybierają właśnie ten obszar, a nie inny⁴.

2. Specyfika ruchu turystycznego w regionie lubelskim i Zamościu

Obszar województwa lubelskiego wraz z otaczającymi województwami jest zarazem dostatecznie zróżnicowany, ale też pod wieloma względami zwarty i jednolity. Pomimo niezaprzeczalnych walorów przyrodniczo-kulturowych w pierwszych pięciu latach XXI wieku ruch turystyczny na terenie województwa lubelskiego wykazywał wyraźne tendencje spadkowe. W latach 2000–2005 ruch turystyczny na tym terenie zmalał z 3,3 mln do 1,6 mln podróży (10. miejsce w Polsce w 2005 roku). Już w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego z roku 2000* wskazywano na niedostateczną promocję turystyczną regionu, niedostateczne zagospodarowanie terenów rekreacyjnych oraz skromną bazę obsługi turystów (noclegi, system informacji, rozrywki). Rozwój turystyki na terenie województwa nie następuje równomiernie. Na analizowanym terenie występują miejsca większej koncentracji ruchu turystycznego oraz aktywności turystycznej, do których należą: Roztocze, Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Lublin, większe miasta, jak: Zamość i Chełm oraz na obszar tzw. trójkąta turystycznego pomiędzy Kazimierzem Dolnym nad Wisłą, Nałęczowem i Puławami. Specyfiką ruchu turystycznego Lubelszczyzny jest jego silna koncentracja w stosunkowo niewielkiej liczby miejsc⁵.

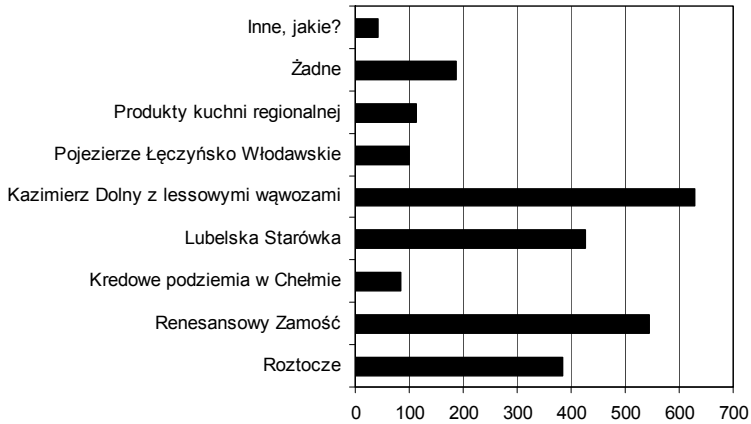
Na potrzeby identyfikacji województwa lubelskiego w lipcu 2011 roku przeprowadzono badania metodą CAWI na 1092 respondentach z Polski (mieszkańcy 15 województw z wyłączeniem województwa lubelskiego) (rysunek 1).

Badania wykazały, że 82% badanych (z 1092 osób) zna geograficzne położenie województwa lubelskiego, ale już jego walory kulturowe znane są respondentom w niewielkim stopniu. Dopiero na trzecim miejscu – jako atrakcję

⁴ Z. Kruczek, *Polska geografia atrakcji turystycznych*, Wyd. PROKSENIA, Kraków 2007, s. 9.

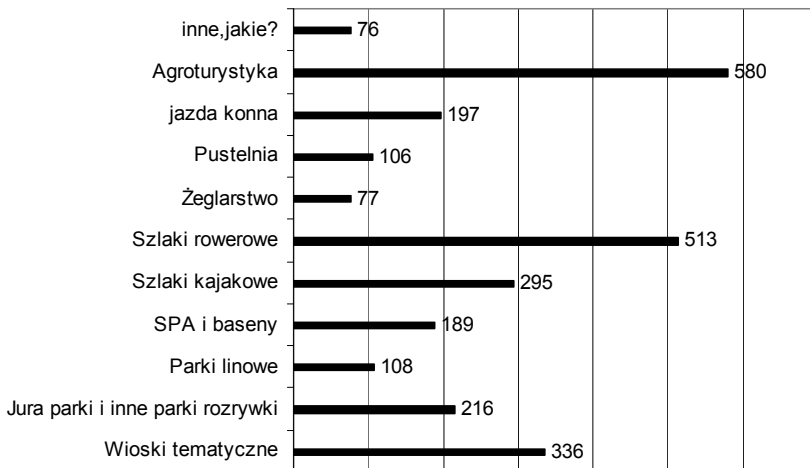
⁵ K. Łucjan, M. Sirko, *Specyfika ruchu turystycznego w województwie lubelskim na tle kraju, ze szczególnym uwzględnieniem województw sąsiednich*, w: *Turystyka aktywna i jej rozwój na Roztoczu – regionie pogranicza*, red. A. Świeca, K. Kałamucki, Wyd. Kartpol s.c., Lublin 2006, s. 133–142.

Lubelszczyzny – wymieniano Lublin (po Kazimierzu Dolnym i Zamościu). Zdaniem ankietowanych: piękne krajobrazy województwa, ekologiczne tereny i dzika przyroda sprzyjają rozwijaniu w regionie turystyki przyjazdowej (rysunek 2).

Rys. 1. Walory turystyczne Lubelszczyzny znane mieszkańcom Polski (15 województw z wyłączeniem lubelskiego)

Źródło: badania własne.

Rys. 2. Oczekiwania mieszkańców 15 województw Polski wobec oferty turystycznej Lubelszczyzny

Źródło: badania własne.

W rozwoju ruchu turystycznego mieszkańców Lubelszczyzny czynnie uczestniczą touroperatorzy zarejestrowani na terenie województwa. Aktualna sytuacja na rynku usług turystycznych wymusza konkurencję pomiędzy biurami podróży oraz podejmowanie zabiegów zmierzających do zatrzymania przy sobie klienta. Dotychczasowe sposoby konkurowania okazały się bowiem niewystarczające, stąd touroperatorzy ciągle dążą do podnoszenia jakości usług. Tymczasem gospodarka turystyczna w regionie lubelskim, podobnie jak w większości województw w Polsce, zdominowana jest przez małe (mikro) przedsiębiorstwa. Rynek lubelskich usług turystycznych to w przeważającej liczbie organizatorzy turystyki zatrudniający do dziewięciu pracowników⁶ (tabela 1). Oferta regionalnych touroperatorów skupia się przede wszystkim na turystyce wyjazdowej oraz znikomej ofercie turystyki przyjazdowej, która wykorzystywała walory i istniejące atrakcje turystyczne. Przyczyny istniejącego stanu rzeczy są jednak złożone i wymagają szczegółowych badań oraz omówienia w odrębnym artykule.

Tabela 1

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na terenie województwa lubelskiego prowadzące działalność w zakresie turystyki

Osób razem	Województwo lubelskie			w tym Lublin		
	PKD 79.12.Z Działalność organizatorów turystyki	PKD 79.12.B Działalność pośredników turystycznych	Razem	PKD 79.12.Z Działalność organizatorów turystyki	PKD 79.12.B Działalność pośredników turystycznych	Razem
	121	21	142	53	9	62
0-9	119	21	140	52	9	61
10-49	2	0	2	1	0	1
50-249	0	0	0	0	0	0
250-999	0	0	0	0	0	0
1000 i więcej osób	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne wg danych US w Lublinie. Stan na 31.12.2010 r.

⁶ *Przedsiębiorstwo turystyczne. Ujęcie statyczne i dynamiczne*, red. G. Gołębki, PWE, Warszawa 2007, s. 157.

3. Wykorzystanie funduszy europejskich w województwie lubelskim na poprawę stanu zabytków kultury żydowskiej i prawosławnej (zabytkowe obiekty judaizmu i prawosławia w latach 2007–2013)

Województwo lubelskie kultywuje tradycje swojej wielokulturowości, roztaczając opiekę nad obiektami kultury materialnej dwóch najliczniejszych przed II wojną światową mniejszości narodowych – Żydów i wyznawców prawosławia. W latach międzywojnia odsetek ludności żydowskiej w powiatach województwa wynosił od 9–35%, a ludności prawosławnej – od 0,1–ok. 11%⁷. W Zamościu – słynnym ze swoich wielokulturowych tradycji – w roku 1939 na ogólną liczbę 24 241 tys. mieszkańców 10 265 tys. stanowili Żydzi⁸. Obecnie przywrócenie idealnego wyglądu zabytkowych obiektów służy m.in. poprawie wizerunku regionu w oczach turystów oraz jest jednym z kierunków rozwoju ruchu turystycznego.

W czołówce miast pozyskujących środki pozabudżetowe na renowację zabytków oraz rozwój szeroko pojmowanej turystyki ważne miejsce zajmuje Zamość, znacząco dystansując inne ośrodki. Realizowane przez to miasto wielomilionowe projekty inwestycyjne oraz udział w mniejszych, lecz równie ważnych projektach nieinwestycyjnych, uzyskiwane wyróżnienia i nagrody w rankingach i konkursach na gminy najlepiej wykorzystujące dotacje unijne świadczą o tym, że ośrodek ten konsekwentnie zmierza w kierunku poprawy swojej turystycznej konkurencyjności.

Pozyskane przez miasto środki pozwoliły na realizację projektów mających wpływ na polepszenie warunków życia mieszkańców, poprawiających atrakcyjność turystyczną, kulturalną i inwestycyjną Zamościa w kraju i za granicą oraz przyczyniających się do zmniejszenia dystansu dzielącego Zamość od innych europejskich regionów. Możliwość korzystania przez Polskę z funduszy strukturalnych otworzyła przed miastem wielką szansę pozyskania pieniędzy na odnowę Starego Miasta w Zamościu, wpisanego na Listę Światowego Dziedzic-

⁷ K. Zieliński, *Żydzi Lubelszczyzny*, Wyd. Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1999, s. 24 i in.; J. Janicka, *Żydzi Zamojszczyzny*, Wyd. NORBERTINUM, Lublin 2007, passim.

⁸ J. Cudiker, *Orlica, która wyfrunęła z Zamościa*, w: *Tam był kiedyś mój dom... Księgi Pamięci gmin żydowskich*, oprac. M. Adamczyk-Garbowska, A. Kopciowski, A. Trzciniński, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009, s. 270-271; *Encyclopedia of Jewish Communities, Poland*, published by Yad Vashem, Jerusalem; Volume VII, s. 203-212, <http://www.zchor.org>.

stwa UNESCO oraz uznanego za Pomnik historii⁹. Na realizację podzielonego na trzy etapy projektu rewitalizacji zamojskiego zespołu staromiejskiego miasto Zamość pozyskało ponad 18,5 mln zł z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ponad 384,5 tys. zł z budżetu państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Ważną sprawą jest również pozyskiwanie dotacji z innych źródeł niż unijne. W zakresie ich skutecznego poszukiwania Zamość posiada spore doświadczenie. Niewystarczające środki na projekty odnowy zabytków i ochrony dziedzictwa kulturowego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004–2006 (poprzedni okres programowania) zmobilizowały władze Zamościa do szukania innego źródła dofinansowania remontów zabytkowych obiektów miasta, wśród nich na projekt: „Konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kultury zespołów fortyfikacji Starego Miasta w Zamościu”. Miasto Zamość pozyskało 5,9 mln euro z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz 1,5 mln zł z Programu Operacyjnego Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wśród zrealizowanych prac inwestycyjnych warto wymienić: generalny remont zamojskiej synagogi zakończony w 2011 roku (sfinansowany z Funduszu Norweskiego) i kilkietapową rewitalizację Starego Miasta – najcenniejszego zabytkowego zespołu urbanistycznego Lubelszczyzny. Rozwój miasta pod kątem turystyki opiera się nie tylko na zabytkowym Starym Mieście – dzięki środkom finansowym otrzymanym z Unii zrealizowano również: projekty budowy i przebudowy dróg, modernizacji infrastruktury transportu publicznego, projekty informatyczne w zakresie budowy infrastruktury teleinformatycznej i rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Na inwestycje te miasto otrzymało unijne dofinansowanie w wysokości ponad 15,3 mln zł.

W wyniku badań stwierdzono, że w Zamościu turyści zagraniczni stanowią ok. 13% ogółu turystów. W latach 2007–2010 największą ich liczbę stanowili turyści z: Włoch (14,95%), Ukrainy (12,62%), Niemiec (11,96%), Japonii (9,63%), Litwy (5,98%), Francji (5,32%), Kanady (4,32%), Szwajcarii (2,99%). Informacje o mieście czerpią oni najczęściej z następujących źródeł: ok. 26% od znajomych, 22% z Internetu, 24% z innych źródeł. Najczęstsze pozytywne opi-

⁹ A. Kędziora, *Encyklopedia miasta Zamościa*, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, Chełm 2000, passim; J. Kowalczyk, *Zamość. Przewodnik*, Wyd. Zamojski Ośrodek Informacji Turystycznej, Zamość 1995, passim.

nie respondentów o Zamościu były następujące: jest bardzo czysto, bardzo mili ludzie, rdzenna polska kultura, miasto jest piękne, urokliwe miejsce do spędzenia kilku wakacyjnych dni. Jeśli chodzi o opinie negatywne, to należy spośród nich wymienić: zły stan dróg dojazdowych, brak toalet, mało tanich miejsc noclegowych¹⁰.

W zakresie środków pozabudżetowych pozyskanych na poprawę zabytkowych obiektów prawosławia Lubelszczyzny warto wymienić przykłady:

1. Prace remontowe cerkwi prawosławnych w Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej dofinansowywane z funduszy UE w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego Priorytet 3 Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego: Dołhobyczów, Szczebrzeszyn – Projekt „Renowacja zabytkowych cerkwi w Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej. Szczebrzeszyn. Dołhobyczów. Etap II”. Projekt został zrealizowany w partnerstwie z Norweskim Instytutem Kultury i Dziedzictwa Narodowego (rys. 3, 4 i 5).

Rys. 3. Cerkiew w Szczebrzeszynie przed remontem

Źródło: Fundacja Dialog Narodów w Lublinie.

¹⁰ Materiały udostępnione przez Biuro Promocji Miasta Zamość za lata 2003–2010.

Rys. 4. Cerkiew w Szczebrzesznie po remoncie

Źródło: Fundacja Dialog Narodów w Lublinie.

Rys. 5. Cerkiew w Szczebrzesznie po remoncie

Źródło: Fundacja Dialog Narodów w Lublinie.

- Projekt miał za zadanie przywrócić dawnej świetności dwóm zabytkowym cerkwiom Diecezji Lubelsko-Chełmskiej, tj.: cerkwi Zaśnięcia Bogurodzicy w Szczepieszynie (1560 r.) oraz cerkwi św. Symeona Słupnika w Dołhobyczowie (1904 r.). Pierwsza z nich to przykład XVI-wiecznej murowanej budowli cerkiewnej z zachowanym autentycznym detalem architektonicznym, stanowiącej – dzięki lokalizacji na wznieśieniu – charakterystyczny akcent w panoramie najstarszego miasta Zamojszczyzny. Druga to cerkiew wyróżniająca się bizantyjsko-ruską urodą. Całkowity koszt kwalifikowany projektu wynosi 1 849 299 zł.
2. II etap remontu cerkwi w Bończy prowadzony w 2010 roku, finansowany w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 działanie „Odnowa i Rozwój Wsi”. Projekt pt. „Rewitalizacja zabytkowej cerkwi prawosławnej w zakresie prac renowacyjnych dachu (łącznie) oraz elewacji zewnętrznej cerkwi wraz z wymianą stolarki” zrealizowano ze środków Unii Europejskiej w ramach PROW na lata 2007–2013 działanie „Odnowa i rozwój wsi” oraz środków własnych parafii. Wartość projektu przekroczyła 670 tys. zł, w tym dotacja stanowiła 500 tys. zł. Wartość prac remontowych przekroczyła 650 tys. zł.
 3. Remont dachu cerkwi w Horostycie prowadzony w roku 2010, finansowany w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 działanie „Odnowa i Rozwój Wsi”. Wartość prac przekroczyła kwotę 400 tys. zł, w tym 300 tys. zł stanowiła dotacja (rys. 6 i 7). W ramach projektu przeprowadzono następujące prace: usuwanie starego pokrycia, impregnację elementów konstrukcyjnych oraz przygotowanie do wymiany pokrycia dachowego. Wartość przeprowadzonego remontu przekroczyła kwotę 400 tys. zł. Cerkiew w Horostycie jest jednym z najciekawszych miejsc zlokalizowanych na szlaku rowerowym „Śladami wschodniosłowiańskiej tradycji cerkiewnej na Polesiu Lubelskim”, prowadzonym przez malownicze tereny Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Rys. 6. Remont Cerkwi w Horostycie

Źródło: Fundacja Dialog Narodów w Lublinie.

Rys. 7. Cerkiew w Horostycie po remoncie

Źródło: Fundacja Dialog Narodów w Lublinie.

4. Projekt „Renowacja zabytkowego ogrodzenia cmentarza prawosławnego w Sycynie” realizowany w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 działanie „Odnowa i Rozwój Wsi”. Zakres prac obejmował: odtworzenie murowanego ogrodzenia, renowację drewnianej bramy wejściowej, fundamentowanie nieistniejącej cerkwi. Wartość prac oszacowano na około 200 tys. zł, w tym 150 tys. zł pochodziło z dotacji.

4. Dotacje z PROW na remonty cerkwi w województwie lubelskim

W roku 2010 Zarząd Województwa Lubelskiego w ramach działań „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 ocenił pozytywnie wnioski prawosławnych parafii, którym przyznano dofinansowanie, a są to:

- parafia prawosławna pw. Podwyższenia Krzyża Pańskiego w Horostycie – ogrodzenie zabytkowego cmentarza we wsi Lubień;
- parafia prawosławna pw. Podwyższenia Krzyża Pańskiego w Horostycie – remont zabytkowej cerkwi z dzwonnica we wsi Hola;
- parafia prawosławna pw. Narodzenia NMP we Włodawie – ogrodzenie zabytkowego cmentarza we wsi Sobibór.

W ramach złożonego wniosku można było ubiegać się o dotację maksymalnie w wysokości 75% wartości całkowitego projektu, jednocześnie nie wyższą niż 500 tys. zł.

Poza środkami europejskimi na rzecz ratowania nieocenionego dziedzictwa materialnego wielokulturowej Lubelszczyzny przyznawane są również środki z innych źródeł:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe Priorytet 1 „Ochrona zabytków”;
- województwa lubelskiego;
- Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie;
- Funduszu Kościelnego MSWiA;

- środków własnych parafii¹¹.

Uwagi końcowe

Mieszkańcy regionu mają świadomość atrakcyjności turystycznej obszaru, na którym mieszkają, oraz niewykorzystywania jego atrybutów w tworzeniu oferty przyjazdowej. Sondażowe wyniki badań przeprowadzonych na terenie powiatu zamojskiego wskazują, że jego mieszkańcy za największy atut turystyczny tego obszaru uznają zabytki (80%) oraz walory przyrodnicze (80%). Według 90% ankietowanych dziedzictwo kulturowe ma istotny wpływ na rozwój sektora turystycznego na badanym terenie. Wielu ankietowanych uważa lokalne dziedzictwo kulturowe za ważny element rozwoju turystyki, w tym turystyki zrównoważonej na wschodnich powiatach przygranicznego województwa lubelskiego¹².

W przypadku inwestycji dotyczących remontów cerkwi prawosławnych oraz obiektów kultury judaizmu mają one, poza zakresem prac konserwatorskich lub remontowych, w dużym stopniu charakter transgraniczny; przyczyniają się do polepszenia warunków rozwoju gospodarczego w oparciu o dziedzictwo kulturowe. Projekty te stanowią przykład ochrony dziedzictwa kulturowego pogranicza, służąc równocześnie podniesieniu świadomości na temat tożsamości kulturowej. W dobie znacznego zatracenia własnej tożsamości przez większość społeczeństw pamięć o własnym pochodzeniu, historii i tradycji jest niezwykle cenna.

¹¹ Materiały udostępnione przez Fundację Dialog Narodów w Lublinie: P. Wira, *Remont cerkwi greckokatolickiej w Wojsławicach*, „Wiadomości konserwatorskie Województwa Lubelskiego” 2009, Wydawnictwo „Gaudium”, Lublin 2009, s. 303–305.

¹² J. Janicka, *Walory kulturowe Zamojszczyzny potencjałem rozwoju turystycznego przygranicznego powiatu Polski*, w: *Związki polskiego dziedzictwa kulturowego z turystyką*, red. D. Orłowski, J. Wyleżałek, Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych, Warszawa 2011, s. 136–137.

**THE SIGNIFICANCE OF FINANCING INVESTMENTS FROM
NON-BUDGETARY FUNDS FOR STIMULATING THE TOURIST
MOVEMENT IN THE LUBLIN REGION (AS EXEMPLIFIED BY THE
SELECTED OBJECTS OF ORTHODOX FAITH AND JUDAISM)**

Summary

The Lublin voivodeship, situated in the eastern part of Poland, is marked by its flourishing nature, owing to favourable environmental conditions and limited development of technological civilization in the area. Despite these undeniable advantages, the tourist movement is developing here unevenly. The number of people who use profit-generating tourist services has grown only in a few places in the region. The aim of the paper is to present the development of non-material cultural values of the area (historical monuments) and their significance for stimulating the tourist movement in the Lublin region. Currently, it draws mainly from tradition and centuries of presence of numerous minorities in the area: the Jewish minority and, to a lesser extent, the Orthodox and Greek Catholic minorities.

Translated by Ewa Zabrotowicz